

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 8497/00

בפני : כבוד השופטת ט' שטרסברג-כהן
כבוד השופטת ד' דורנר
כבוד השופטת ד' ביניש

העותרת : אירה פייג-פלמן

נגד

המשיבים : 1. ג'אורג'י פלמן
2. בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב

עתירה למתן צו על-תנאי וצו ביניים

תאריך הישיבה : כ"א בטבת התשס"א (17.1.2001)

בשם העותרת : עו"ד מיכאל טאוסניג

בשם המשיב 1 : עו"ד בצלאל הוכמן

בשם המשיב 2 : עו"ד אשר רוט

פסק-דין

השופטת ד' ביניש :

נישואיהם של העותרת (להלן גם: "האישה") והמשיב 1 (להלן: "המשיב" או "הבעל"), באו אל קיצם. הסכסוך בין בני-הזוג נסוב כיום, בין היתר, על חלוקת רכושם. בית המשפט לענייני משפחה קבע כי בסמכותו לדון בתביעה הרכושית שהגישה בפניו העותרת, שכן תביעת הגירושין שהגיש המשיב קודם לכן לבית-הדין הרבני ושבה כרך את ענייני הרכוש, לא היתה כנה. לאחר שהחלטה זו אושרה בערעור על-ידי בית-המשפט

המחוזי, קבע בית-הדין הרבני האזורי כי הסמכות לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג נתונה בידי, באשר תביעת הגירושין שהגיש המשיב לבית-הדין היתה כנה, ואף כריכת הרכוש נעשתה בכנות וכדין. העתירה שבפנינו הופנתה כנגד פסק-דין של בית-הדין הרבני הגדול, שאישר ברוב דעות את החלטתו האמורה של בית-הדין הרבני האזורי. ביום 2.8.01 הורינו על הפיכת הצו-על-תנאי למוחלט; קבענו כי בית-הדין הרבני האזורי ימנע מלדון בענייני הרכוש של בני-הזוג, וכי אלה יידונו על-ידי בית-המשפט לענייני משפחה. להלן נימוקינו לכך.

עיקרי העובדות

1. העותרת והמשיב חיו יחדיו החל משנת 1986. ביום 17.2.95, לאחר כתשע שנים של חיים משותפים כידועים בציבור, נישאו בני-הזוג כדת משה וישראל, בהיות העותרת בחודש הרביעי להריונה. לאחר שנישאו, ילדה העותרת בן (להלן: הילד), שכיום הוא כבן שבע.

ביום 15.6.98 הגיש המשיב תביעת גירושין כנגד העותרת לבית-הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו, וכרך בה את מזונות האישה והילד. מכתב התביעה עולה כי הרקע לקרע בין בני-הזוג נעוץ בחשדו של המשיב כי העותרת קיימה קשר אינטימי עם גבר אחר, וכי הילד אינו בנו. יצוין כי במסגרת תביעת הגירושין המקורית, אותה הגיש המשיב בעצמו ובכתב-ידו, ביקש מבית-הדין להורות על עריכתה של בדיקת רקמות לילד לשם קביעת אבהות. ביום 17.6.98 הגיש המשיב, באמצעות בא-כוחו, תביעת גירושין מתוקנת בה כרך את סוגית הרכוש. בקשתו היתה להעביר לבעלותו המלאה והבלעדית את פרטי הרכוש שצוינו בכתב התביעה, ובהם פרטי רכוש הרשומים על-שם שני בני-הזוג או על-שם העותרת בלבד, ואשר נרכשו בחלקם במהלך החיים המשותפים טרם הנישואין.

ביום 21.6.98, מספר ימים לאחר שסוגית הרכוש נכרכה בתביעת הגירושין המתוקנת בבית-הדין הרבני, הגישה העותרת תביעה לפירוק שיתוף בבית המשפט לענייני משפחה. בתביעתה, ביקשה העותרת לפרק שיתוף בדירת המגורים של בני-הזוג, לגביה נרשמה בטאבו הערת-אזהרה לטובת שניהם, וכן לפרק שיתוף בחשבון-בנק הרשום על-שם העותרת והמשיב בחלקים שווים. עוד ביקשה כי יינתן צו לפינוי המשיב מהקליניקה בה עבדו בני-הזוג יחדיו, ואשר רשומה על-שם העותרת בלבד. בנוגע לשאר הנכסים המפורטים בכתב התביעה (שתי מכוניות, חשבונות בנק, קופות גמל ושקיקים דחויים שלפי הטענה התקבלו במסגרת העבודה המשותפת בקליניקה), ביקשה העותרת כי יבוצע לגביהם איזון משאבים על-פי חוק יחסי ממון בין בני-זוג, תשל"ג-1973 (להלן: "חוק יחסי ממון").

הנה כי כן, בפני בית-הדין הרבני ובית-המשפט לענייני משפחה הוגשו שתי תביעות באותה הסוגיה. אמנם, הסעד המבוקש בשתי התביעות שונה - המשיב ביקש להעביר לבעלותו את כלל הנכסים שפורטו בתביעתו, ואילו המשיבה ביקשה לפרק שיתוף בחלק מן הנכסים שפורטו בתביעתה ולבצע איזון משאבים בנכסים הנותרים. עם זאת, ברור כי עניינם של שתי התביעות הוא אחד - חלוקת רכוש בין בני-הזוג. נוכח קיומן של תביעות סותרות, התעוררה בשתי הערכאות שאלת הסמכות בנוגע לחלוקת הרכוש, כפי שיפורט להלן.

2. אשר לתביעת הרכוש שהגישה העותרת בבית-המשפט לענייני משפחה - ביקש המשיב לדחותה על הסף. טענתו היתה כי בית-המשפט חסר סמכות עניינית לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, באשר ענייני הרכוש נכרכו קודם לכן בתביעת הגירושין שהגיש לבית-הדין הרבני. לחלופין, ביקש המשיב למחוק את תביעתה של העותרת בטענה כי היא מוקדמת בזמן, שכן טרם פקעו נישואיהם של בני-הזוג כאמור בסעיף 5 לחוק יחסי ממון. ביום 29.8.99 דחה בית המשפט לענייני משפחה (השופטת צ' צילה) את בקשת המשיב. בהחלטתו, הפנה בית-המשפט לענייני משפחה לדבריו הבאים של המשיב בחקירתו הנגדית בפני בית-המשפט:

"ש. אם בית משפט כלשהו יחליט שמגיע לה (לעותרת) חלק מהרכוש, תתן לה גט?
ת. על זה לא חשבתי.
לבית המשפט: כשבית המשפט מבקש ממני תשובה, אני אומר שאני לא יכול להחליט כ"כ מהר".
(פרוטוקול מיום 5.5.99, עמ' 4, שורות 14-18).

בהסתמך על דבריו אלה של המשיב, הסיק בית-המשפט כי "מתן הגט, לו מייחלת המשיבה (העותרת), תלוי ברצונו של המשיב להשיג הסדר רכוש, אשר ישביע את רצונו. ברי, כי יש בכך כדי להוות אמצעי לחץ על המשיבה ליתורים בתמורה למתן הגט" (עמ' 5 להחלטה). בהתחשב בכך, קבע בית-המשפט לענייני משפחה כי תביעת הגירושין שהגיש המשיב לבית-הדין הרבני לא היתה כנה, ולפיכך בית-המשפט מוסמך לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג. יצוין כי בית-המשפט לענייני משפחה דחה את טענת המשיב לפיה לא הבין את השאלות שהוצגו לו בחקירה הנגדית עקב קשיי שפה. בהמשך החלטתו, דחה בית-המשפט לענייני משפחה גם את הטענה החלופית שעורר המשיב, בדבר היות תביעתה של העותרת מוקדמת בזמן.

3. על החלטתו האמורה של בית-המשפט לענייני משפחה הגיש המשיב בקשת רשות ערעור לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב. בהחלטה מיום 10.10.99, קבע בית-המשפט המחוזי (סגן הנשיא ח' פורת) כי לא נמצא יסוד להתערב בהחלטת בית-המשפט לענייני משפחה, באשר המשיב סתר את כנות כוונותיו לגרש את אשתו בדברים שאמר בחקירה הנגדית. בית המשפט המחוזי הוסיף וקבע כדלקמן:

"בימ"ש קמא דחה את טענת חוסר הסמכות משום שמצא שתביעת הגירושין של הבעל אינה כנה. הוא לא נזקק לבדוק אם יש או אין עילת גירושין, או אם הכריכה נעשתה כדין ובתום לב.

...

לדעתי, מדברי הבעל (בחקירה הנגדית- ד.ב.) אפשר היה ללמוד שהגירושין עשויים להיות תלויים בכך אם יהיה מרוצה מן ההכרעה בנושא הרכוש, כפי שאף ציין בימ"ש קמא. ענין זה לדעתי פוגם לא רק בכנות התביעה, אלא גם בכנות הכריכה המתבטאת בחוסר תום לב, שכן אם ההכרעה בנושא הרכוש לא תשא חן בעיניו, הוא עשוי להשהות את הגירושין, משמע הביע רצון ללחוץ על אשתו ועד שלא תקבל את תנאיו, לא יתן גט".
(עמ' 2 להחלטה)

בהמשך ההחלטה, דחה בית-המשפט המחוזי את טענתו החלופית של המשיב לפיה תביעת העותרת מוקדמת בזמן בהעדר גט בין הצדדים. נוכח הטעמים האמורים, נדחתה בקשת רשות הערעור.

4. אשר להליכים בבית-הדין הרבני האזורי - ביום 9.11.98 התקיים בבית-הדין הדיון הראשון בתביעת הגירושין המתוקנת שהגיש המשיב. באותה ישיבה, ביקש המשיב להתגרש מהעותרת עקב חשדותיו כי הילד אינו שלו, ואף ביקש מבית-הדין להורות על עריכת בדיקת רקמות לילד, על-אף התנגדותה של העותרת לעריכת בדיקה כאמור. במהלך הישיבה, הביעה העותרת הסכמתה להתגרש מהמשיב, וטענה כי המחלוקת בין בני-הזוג נוגעת לחלוקת הרכוש. עם זאת, הוסיפה וטענה כי בית-הדין אינו מוסמך לדון בסוגיה הרכושית. מועד הדיון הבא נדחה מספר פעמים על-פי בקשת בא-כוח העותרת, והתקיים ביום 5.10.99. בפתח הדיון, הודיע בא-כוח העותרת לבית-הדין כי בזמן שחלף, נתקבלה החלטתו של בית-המשפט לענייני משפחה לפיה בסמכותו לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, מן הטעם שתביעת הגירושין שהגיש המשיב אינה כנה. בהתחשב בכך, ביקש בא-כוח העותרת מבית-הדין הרבני להימנע מלדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג. מנגד, טען בא-כוח המשיב כי סמכות הדיון בנוגע לענייני הרכוש נתונה לבית-הדין הרבני, באשר תביעת הגירושין שהגיש היתה כנה וסוגית הרכוש נכרכה בה בכנות וכדין. בסיום הישיבה, הוחלט כי הצדדים יגישו סיכומיהם לבית-הדין, על-מנת שיכריע בשאלת סמכותו לדון בחלוקת רכושם.

ביום 14.11.99 נתן בית-הדין הרבני האזורי (הדיינים פרובר, גולדברג וביבי) החלטתו כי הוא

המוסמך לדון בענייני הרכוש של בני-הזוג. בפתח הנמקתו ציין בית-הדין כדלקמן:

"ראשית יאמר, ואין הדברים צריכים לפנים, שהערכאה היחידה שהחלטותיה מחייבות את ביה"ד היא ערכאת בג"צ, שאכן החלטות בג"ץ מחייבות את ביה"ד מבחינה חוקית, ומלבד החלטות בג"צ, אין החלטות ביה"מ"ש על כל דרגותיו מחייבות את ביה"ד, ולביה"ד הסמכות המלאה להחליט בכל הנושאים הבאים לפניו, באם יש לביה"ד סמכות לדון בהם או אין לביה"ד סמכות.

לכן משנטענו לפנינו טענות לענין סמכות ביה"ד לדון בעניינים שנכרכו בתביעת הגירושין, מוטלת עלינו החובה להכריע בכך, ואין עלינו

להתייחס להחלטות ביהמ"ש, על כל דרגותיו, ובמיוחד כשנראה לביה"ד שהחלטת ביהמ"ש לע"מ (לענייני משפחה) היא שגויה ומוטעית".

בהמשך ההחלטה, הציג בית-הדין שני טעמים לעמדתו לפיה תביעת הגירושין שהגיש המשיב כנה, בניגוד לאמור בהחלטת בית-המשפט לענייני משפחה. ראשית, לגישת בית-הדין הרבני, העובדה שבחקירה הנגדית בבית-המשפט לענייני משפחה לא נתן המשיב תשובה חד-משמעית לשאלה אם ייתן גט לאשתו, אין בה כדי ללמד על חוסר כנות של תביעת הגירושין, שכן אך טבעי שאדם הנחקר על דוכן העדים נתון בסערת גגשות ומתקשה ליתן תשובות מיידיות וברורות. שנית, הזמן הקובע לעניין כנות תביעת הגירושין הוא יום הגשת התביעה. לפיכך, לגישת בית-הדין, היה על בית-המשפט לענייני משפחה לבחון את תביעת הגירושין ואת דברי המשיב בדיון הראשון שהתקיים בפני בית-הדין הרבני ביום 9.11.98, כחצי שנה לפני הדיון שנערך בבית-המשפט לענייני משפחה. לדעת בית-הדין הרבני האזורי, עיון בפרוטוקול הדיון הראשון שהתקיים בפניו, מלמד כי המשיב רצה בגירושין וכי תביעת הגירושין שהגיש היתה כנה. בסיום החלטתו, ציין בית-הדין כדלקמן:

"...ביה"ד רואה את הדברים בצורה שונה לחלוטין מביהמ"ש לע"מ (לענייני משפחה) וכן הדברים שנכתבו ע"י ביהמ"ש המחוזי בבקשת רשות ערעור על החלטת ביהמ"ש לע"מ וכן כל יתר הנימוקים שנכתבו ע"י ב"כ הנתבעת (העותרת) אינם מקובלים על ביה"ד. לאור כל הנ"ל ולאחר שמיעת הצדדים בדיון הנוסף מיום כ"ה תשרי תש"ס (5.10.99) ביה"ד מחליט כדלקמן:

א. הצדדים יתגרשו מיידית בגט פיטורין כדמו"י כתביעת הבעל ורצונה של האישה.

ב. תביעת הגירושין של הבעל כנה, הכריכה נעשתה כדין ובכנות ולכן הסמכות לדון בנושאים שנכרכו בתביעת הגירושין מוקנית לביה"ד ולביה"ד הסמכות לדון בנושא רכוש הצדדים.

ג. קובעים תאריך דיון ליום כ"ט אדר ב' תש"ס (5.4.00)...לדיון בנושא רכוש הצדדים.

ד. מחייבים את הנתבעת (העותרת) לשלם לבעל הוצאות משפט ושכ"ט עו"ד סך חמשת אלפים (- 5,000) ש"ח + מע"מ".

5. כנגד החלטה זו של בית-הדין הרבני האזורי הגישה העותרת ערעור לבית-הדין הרבני הגדול (הדיינים לאו, דיכובסקי ונדב). טענתה היתה כי בית-הדין הרבני אינו מוסמך לדון בענייני הרכוש של בני-הזוג, נוכח העדר הכנות של תביעת הגירושין ושל כריכת הרכוש בה, כאמור בהחלטתם של בית-המשפט לענייני משפחה ובית-המשפט המחוזי. במקביל, הגיש המשיב ערעור לבית-הדין הרבני הגדול כנגד החלטת בית-הדין הרבני האזורי, לפיה נדחתה בקשתו לחייב עריכתה של בדיקת אבהות לילד. בעניין האחרון, קיים בית-הדין הרבני הגדול מספר דיונים, ואף שמע את עמדת בא-כוח היועץ המשפטי לממשלה. בית-הדין הציג בפני הצדדים הצעת-פשרה, אולם המשיב סירב לקבלה עקב דרישתו כי תיערך לילד בדיקת D.N.A טרם סידור

הגט. ביום 6.9.00 נתן בית-הדין הרבני הגדול פסק-דין בשני הערעורים במאוחד. דעת הרוב (הדיינים הרבנים

לאו ונדב) דחתה את שני הערעורים. וכך קבע הדיין הרב לאו:

"יש לדחות את הערעור בענין בדיקת האבהות. למרות שסירוב האשה לערוך את הבדיקה מעורר תמיהה, אין אפשרות לחייב זאת. טענת המשיב-המערער בענין הכרת האבהות תידון בביה"ד האזורי מבלי בדיקת D.N.A.
מעיון בחומר הרב שנמצא בתיק זה ומתוך הדברים שנאמרו בפנינו בעת הדיונים, אין לקבל את הערעור בנושא הסמכות. סירוב המשיב-המערער לפשרה שהוצעה על-ידינו (בנוגע לבדיקת האבהות- ד.ב.), אין בה כדי להצביע על חוסר כנות בתביעת הגירושין ובכרוך בה. לאור הנ"ל שני הערעורים נדחים".

הדיין הרב נדב, אשר הסכים לדחיית שני הערעורים, הוסיף וציין כי:

"הערעור שלפנינו בענין הכנות של הבעל בתביעת הגירושין והכנות בכריכה. מתוך הדיונים שהתנהלו לפנינו הרושם הברור שהבעל חפץ בגירושין, אינו חפץ באשה כלל...
סוף דבר, תביעת הבעל לגירושין כנה, למרות שהוא מתנה את נתינת הגט בעריכת בדיקה לילד, ונימוקו הוא כי אם עכשיו מסרבת האשה לאפשר את הבדיקה, מי ערב לו שאחרי הגט תאפשר את הבדיקה.
...
לאור כל האמור, לאור העובדא שגבר טורא בין הצדדים שכפי הנראה אין להם כל רצון להיות אחד עם השני, הרי שהתביעה לגרושין היא כנה והכריכה אף היא נעשתה בכנות...".

הדיין הרב דיכובסקי הסכים עם דעת הרוב כי יש לדחות את הערעור שהגיש המשיב, שכן בנסיבות

העניין לא ניתן לכפות עריכתה של בדיקת D.N.A לילד. עם זאת, בניגוד לדעת הרוב, סבר הדיין דיכובסקי כי

יש לקבל את ערעור האישה. לגישתו, בהתחשב בכך שהמשיב סירב להצעת הפשרה שהציע בית-הדין והמשיך

לעמוד על דעתו כי יש לבצע בדיקת D.N.A לילד בטרם יסודר גט בין בני-הזוג, הרי:

"בנסיבות אלו חוששני מאד, שאין מנוס מקביעה, כי תביעת הגירושין אינה כנה, על כל הכרוך בה. משמעות הדברים אינה שהמערער (המשיב) אינו חפץ בגירושין. ברור לחלוטין כי רצונו עז להתגרש, כפי שציין ביה"ד האזורי. אולם, כאשר המערער (המשיב) כורך את תביעתו לגירושין בנושא שאין לו פתרון מבחינה משפטית אלא בהסכמה, אזי אין מנוס מהעלאת סימן שאלה כלפי כנותה של תביעת הגירושין...
אנו מצרים על עמדתו של המערער (המשיב) בנושא זה, ואין לנו ברירה אלא לדחות את ערעורו מצד אחד, ולקבל את ערעורה של המערערת (העותרת), מצד שני".

הדיין דיכובסקי סבר, איפוא, כי תביעת הגירושין של המשיב אינה כנה, מן הטעם שהמשיב התנה את מתן הגט לעותרת בעריכת בדיקת אבהות. נוכח עמדתו כי תביעת הגירושין אינה כנה, סבר הדיין דיכובסקי כי בית-הדין הרבני אינו מוסמך לדון בענייני הרכוש של בני-הזוג, ולפיכך סבר, בדעת-מיעוט, כי דין ערעורה של האישה להתקבל. לאחר מתן פסק-הדין, ביקש בא-כוח המשיב כי הדיין דיכובסקי יעיין מחדש בפסק-דינו, בטענה כי מרשו מעולם לא התנה את מתן הגט בעריכת בדיקת אבהות לילד. ביום 16.1.01 דחה הדיין דיכובסקי את בקשת בא-כוח המשיב, בקובעו כדלקמן:

"לאחר עיון, לא מצאנו מקום לשנוי החלטתנו. המבקש (המשיב) אכן התנה את מתן הגט בקביעה משפטית הלכתית ביחס למעמדו של הילד. הוא התנה זאת בבדיקת D.N.A שתעשה באמצעות בדיקת דם, שיער או רוק של הצדדים והילד. הסברנו לו שלא ניתן לערוך בדיקה כזו אפילו אם מדובר בבדיקה שאין בה כל נזק ללא הסכמת הצדדים. יציין שאין כאן חשש לממזרות, ואעפ"כ אין דרך משפטית לאנוף את הבדיקה. התניית מה"ג (מתן הגט) בעריכת הבדיקה, אינה מקובלת עלינו כפי שכתבנו בפסה"ד".

יצוין כי לאחר מתן פסק-הדין האמור של בית-הדין הרבני הגדול, המשיך בית-הדין הרבני האזורי לדון בתביעת הגירושין שהגיש המשיב. בישיבתו של בית-הדין הרבני האזורי מיום 12.12.00, הגיעו בני-הזוג להסכם ביניים שנועד לסידור הגט ביניהם. בהסכם הביניים נקבע כי "הצדדים יתגרשו במועד הראשון שניתן יהיה לקבוע בבית-הדין". כן נקבע הסדר רכושי שנועד לחול עד למתן פסק-דין בענייני הרכוש, תוך שצוין כי אין בהסכם-הביניים משום ויתור על זכויות, וכי "אין ההסדר הנ"ל פוגע בטענת הצדדים לגבי הסמכות לדון בענייני הרכוש". ההסכם אושר על-ידי בית-הדין הרבני האזורי וקיבל תוקף של פסק-דין. ביום 20.12.00 מסר המשיב גט לעותרת, ובני-הזוג התגרשו.

6. העתירה שבפנינו הוגשה כנגד פסק-דינו של בית-הדין הרבני הגדול, שאישר ברוב דעות את החלטת בית-הדין הרבני האזורי, לפיה בית-הדין מוסמך לדון בענייני הרכוש של בני-זוג. בעתירתה, ביקשה מאיתנו העותרת לקבוע כי הסמכות לדון בענייני הרכוש בין בני-הזוג נתונה בידי בית-המשפט לענייני משפחה.

ביום 18.1.01, במעמד הצדדים, הוצאנו צו על תנאי המורה למשיבים לבוא וליתן טעם "מדוע לא יימנע בית-הדין הרבני האזורי בתל-אביב מלדון בענייני הרכוש של העותרת והמשיב, והעניין יידון בבית-המשפט לענייני משפחה כפי שנקבע בפסק-דינו שאושר בערעור על-ידי בית-המשפט המחוזי, קודם שניתנה החלטתו של בית הדין הרבני בעניין זה".

ביום 2.8.01 שמענו השלמת טיעון בעל-פה של באי-כוח הצדדים. כן הובאה בפנינו עמדתו של היועץ המשפטי של בתי הדין הרבניים - עו"ד רוט, אשר לא התנגד לקבלת העתירה במקרה נשוא תיק זה, מטעמים שיפורטו להלן. במעמד הצדדים, החלטנו להפוך את הצו על תנאי למוחלט, במובן זה שבית הדין הרבני האזורי בתל-אביב יימנע מלדון בענייני הרכוש של העותרת והמשיב, וענייני הרכוש יידונו בבית-המשפט לענייני משפחה. הוספנו כי העיקולים שהוטלו על-ידי בית-הדין הרבני יתבטלו בתוך 15 ימים מיום מתן פסק-הדין, וכי הנימוקים לפסק-דינו יינתנו בנפרד. על-מנת לעודד את הצדדים להגיע להסדר מוסכם בכל ענייני הרכוש אשר במחלוקת ביניהם, נמנענו מלפסוק הוצאות. לבקשת בא-כוח העותרת, הבהרנו ביום 23.6.02 כי עם הפיכת הצו-על-תנאי למוחלט, בוטל פסק-הדין של בית-הדין הרבני האזורי בתל-אביב, ועמו החיוב בהוצאות משפט שהוטלו על העותרת.

מאמצינו לעודד את הצדדים לפתור בהסכמה את הסכסוך הרכושי ביניהם, לא נשאו פרי. באי-כוח הצדדים הודיעו כי נסיונות הפישור בין בני-הזוג נכשלו, וביקשו כי נמסור את הנימוקים לפסק-דינו. משכך, נפנה לפירוט טענות הצדדים ולהבהרת הטעמים שהביאונו לקבלת העתירה ולהפיכת הצו-על תנאי למוחלט.

טענות הצדדים

7. טענתה המרכזית של העותרת בפנינו היתה כי מאחר ובית-המשפט לענייני משפחה הכריע בסוגיית הסמכות בטרם נזקק לה בית-הדין הרבני האזורי, היה על בית-הדין להימנע מלדון בשאלת כנות תביעת הגירושין, ולסגת מפני הכרעתו של בית-המשפט לענייני משפחה בעניין. לטענת העותרת, גישה זו מתחייבת מהדוקטרינה של מעשה-בית-דין ולחלופין, מעקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות. לגופם של דברים, טענה העותרת כי בדין קבע בית-המשפט לענייני משפחה כי תביעת הגירושין שהגיש המשיב אינה כנה, ועל כן הוא המוסמך לדון בענייני הרכוש של בני-הזוג.

מנגד, טען בא-כוח המשיב כי קביעת בית-המשפט לענייני משפחה באשר לחוסר הכנות של תביעת הגירושין, לא היה בה כדי לחייב את בית-הדין הרבני האזורי, הרשאי לבחון בעצמו טענות כנגד סמכותו. זאת ועוד; לגישת בא-כוח המשיב, היה על בית המשפט לענייני משפחה לאפשר לבית-הדין הרבני, המוסמך לדון בתביעת הגירושין, לברר את כנות רצונו של המשיב להתגרש ואת כנות כריכתו. לגופם של דברים, טען המשיב כי לא הבין את שנשאל בחקירתו הנגדית בפני בית-המשפט לענייני משפחה, וכי מתביעת הגירושין שהגיש לבית-הדין הרבני ומהדיונים בפני בית-הדין עלה בבירור רצונו הכן להתגרש. עוד טען כי כריכת הרכוש בתביעת הגירושין, היתה כנה וכדין.

כאמור, בעתירה שבפנינו ביקשנו לשמוע גם את עמדת היועץ המשפטי של בתי-הדין הרבניים, עו"ד א' רוט. גישתו של עו"ד רוט היתה כי לשם חיזוק הכיבוד ההדדי בין הערכאות ומניעת דיונים מקבילים העלולים להוביל להכרעות סותרות באותה סוגיה, ראוי לקבוע כי בית-הדין הרבני ובית המשפט לענייני משפחה יכבדו באופן הדדי זה את הכרעתו של זה. ובלשונו של עו"ד רוט:

"ערכאה אחת תכבד ולא תערער ולא תהרהר אחר החלטת הערכאה האחרת, ולכן: החליט בית משפט לענייני משפחה שהוא מוסמך לדון בתביעה, ימשוך בית הדין הרבני את ידו מלדון באותה תביעה, אלא אם אותה החלטה בוטלה ע"י ערכאת ערעור. ה"ה להפך. קדם והחליט בית הדין הרבני שהוא מוסמך לדון בתביעה, תחייב החלטה זו את ביהמ"ש לענייני משפחה, אלא א"כ בוטלה ההחלטה ע"י ערכאת הערעור או בית המשפט הגבוה לצדק".

בהתאם לגישתו האמורה, סבר עו"ד רוט כי במקרה דנן דין העתירה להתקבל, באשר בית-המשפט לענייני משפחה הקדים והכריע כי הוא המוסמך לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, והכרעתו אושרה על-ידי ערכאת הערעור.

הדין בעתירה

8. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953 (להלן: "החוק" או "חוק שיפוט בתי דין רבניים") קובע את סמכותו הנכרכת של בית-הדין הרבני. וזו לשון הסעיף:

<p>3. הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט ייחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג".</p>	<p>”שיפוט אגב גירושין</p>
--	---------------------------

על-פי פסיקתו של בית-משפט זה, הסוגיה של חלוקת רכוש בין בני-זוג אינה כרוכה מעצם טיבה וטבעה בתביעת הגירושין. על-מנת שבית-הדין הרבני ירכוש סמכות שיפוט ייחודית בעניין, כאשר הדבר דרוש "לשם חיסול יעיל של יחסי בני-הזוג המתגרשים זה מזה", נדרשת כריכה מפורשת של ענייני הרכוש בתביעת הגירושין. (ראו: ע"א 8/59 גולדמן נ' גולדמן, פ"ד יג 1085, 1091). בית-משפט זה הוסיף וקבע שלושה מבחני-עזר, על-מנת למנוע ניצול לרעה של הסדר הכריכה על-ידי מי מבני-הזוג: ראשית, נדרש כי תביעת הגירושין תהא כנה; שנית, נדרש כי הכריכה תהא כנה; ושלישית, נדרש כי הכריכה תיעשה כדין (ע"א 118/80 גבעולי נ'

גבעולי, פ"ד לד (4) 155, 157). רק בהתקיים שלושת התנאים האמורים, ירכוש בית-הדין הרבני סמכות שיפוט ייחודית בעניינים שנכרכו בתביעת גירושין, כאמור בסעיף 3 לחוק (להלן: "תנאי הכריכה"). עוד יצוין כי בית-הדין הרבני מוסמך לפסוק בעניין הכרוך בגירושין, אם ניתן פסק-גירושין. מאידך, אם תביעת הגירושין נדחתה, "כי אז נופלת עם תביעת הגירושין גם כל תביעה שנכרכה בה" (דברי השופט ח' כהן בע"א 359/75 יהלומי נ' יהלומי, פ"ד לא (2) 25, 28; וראו גם: בג"צ 23/76 נאווי נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים ואח', פ"ד ל (2) 514, 516; בג"צ 661/77 הבר נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים ואח', פ"ד לב (3) 324, 326-327; ע"א 617/78 בן יחזקאל נ' בן יחזקאל, פ"ד לג (1) 693, 696-695).

9. הלכה ידועה היא כי כאשר אחת משתי הערכאות - בית-הדין הרבני או בית-המשפט האזרחי (כיום, בית-המשפט לענייני משפחה) - קנתה סמכות לדון בעניין שנתבע בפניה כדון, לא תזקק לאותו העניין הערכאה האחרת, אף אם נתונה לה סמכות-שיפוט מקבילה. כיום, מעוגנת הלכה זו בסעיף 25(ב) לחוק בית המשפט לענייני משפחה, התשנ"ה-1995 (להלן: "חוק בית המשפט לענייני משפחה"). על כן, כאשר תביעה לחלוקת רכוש בין בני-זוג הוגשה כדון לבית-משפט לענייני משפחה, כריכה מאוחרת של ענייני הרכוש בתביעת הגירושין לא תועיל, באשר בית-המשפט הקדים ורכש סמכות בעניין. ולהפך; כאשר ענייני הרכוש נכרכו כדון בתביעת גירושין שהוגשה לבית-הדין הרבני ומתקיימים לגביהם תנאי הכריכה, הרי הגשת תביעה מאוחרת לחלוקת רכוש בבית-המשפט לענייני משפחה לא תועיל ובית-המשפט לא יזקק לה, באשר בית-הדין הקדים ורכש סמכות שיפוט ייחודית בסוגיה זו. (ראו והשוו: בג"צ 706/80 סופר נ' בית הדין הרבני האזורי ואח', פ"ד לה (3) 13, 16-17; כן ראו: בג"צ 170/56 רחמני נ' רחמני ואח', פ"ד יא 247, 250; בד"מ 1/81 נגר נ' נגר, פ"ד לח (1) 365, 373-374; ע"א 159/82 ויז'נסקי נ' רידר ואח', פ"ד לו (4) 757, 762-763). (לגישה הסבורה כי מקור ההלכה האמורה בכלל של *Lis Alibi Pendens*, ראו: ע"א 3868/95, בג"צ 5385/95 ורבר נ' ורבר, פ"ד נב (5) 817, 831; אך ראו עמדת השופט אנגלרד, הסבור כי מדובר בהסדר של שלילת סמכות-שיפוט: בג"צ 8754/00 פלונית נ' בית-הדין הרבני הגדול ואח', פ"ד נו (2) 625, 666-668).

נוכח ההלכה האמורה, התפתח בשיטתנו המשפטית "מרוץ סמכויות", במסגרתו מבקש כל אחד מבני-הזוג להקדים את האחר בהגשת תביעה לערכאה הנוחה עבורו, והדברים ידועים. (על הבעייתיות הנעוצה בתופעת "מרוץ הסמכויות" ראו: א' רוזן-צבי "הלכת 'הכריכה' ו'מירוץ הסמכויות' והשפעתם על המשפחה ודיני המשפחה" עיוני משפט יד (תשמ"ט) 67, 88-91; א' מעוז "כרוך זה הכרוך על עקבנו" - על הכריכה בתביעת הגירושין" עיוני משפט יד (תשמ"ט) 101, 126-127; בג"צ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול ואח', פ"ד מח (2) 221, 234-235). יצוין כי חוק בית המשפט לענייני משפחה אמנם ריכז את סמכויות-השיפוט האזרחיות בענייני משפחה בידי ערכאה אזרחית אחת. עם זאת, החוק האמור לא שינה את חלוקת הסמכויות בין בית-המשפט לבית-הדין הרבניים; לפיכך, "מרוץ הסמכויות" ממשיך להתקיים בשיטתנו גם לאחר חקיקת החוק

האמור. (ראו: סעיף 25 לחוק בית המשפט לענייני משפחה; כן ראו: מ' שאוה "היחס בין סמכותו של בית- המשפט לענייני משפחה לבין סמכותו של בית-הדין הרבני" הפרקליט מד (תשנ"ח) 44; מ' שאוה "היש לנקוט בדחיה על הסף' או ב'הקפאת התביעה' במקרה של כריכת רכוש ומזונות אישה בתביעת גירושין של הבעל?" קרית המשפט ג (התשס"ג) 145).

10. על-רקע קיומו של "מרוץ סמכויות" בשיטתנו המשפטית, ונוכח ההלכה המחייבת התקיימותם של תנאי-כריכה על-מנת שבית-הדין הרבני ירכוש סמכות-שיפוט ייחודית לפי סעיף 3 לחוק, מוגשות לא פעם תביעות רכוש סותרות בשתי הערכאות. כך הוא המצב כאשר אחד מבני-הזוג הגיש תביעת גירושין לבית-הדין הרבני וכך בה את סוגיית הרכוש, ולאחר מכן בן-הזוג האחר הגיש תביעה לחלוקת רכוש בבית-המשפט לענייני משפחה. במקרה כזה, קמה שאלה האם כריכת הרכוש בבית-הדין הרבני קיימה את תנאי הכריכה, שאז הסמכות הייחודית לדון בחלוקת הרכוש נתונה לבית-הדין הרבני, או שמא תנאי הכריכה לא נתקיימו, שאז בית- המשפט לענייני משפחה רשאי לדון בעניין. שאלה זו עשויה להתעורר בשתי הערכאות במקביל, כאשר כל אחד מבני-הזוג יטען כנגד סמכותה של הערכאה בה הוא נתבע, לדון בחלוקת הרכוש. מה הדין במצב המתואר? מי משתי הערכאות מוסמכת להכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה?

לגישת בא-כוח המשיב, בית-הדין הרבני, המוסמך לדון בתביעת הגירושין, הוא שיברר את השאלה בדבר כנות תביעת הגירושין וכנות הכריכה. לטענתו, על בית-המשפט לענייני משפחה להימנע מלהכריע בעצמו בשאלת התקיימות תנאי הכריכה, ועליו להמתין להכרעת בית-הדין הרבני בעניין. טענה זו עשויה למצוא לה אחיזה בפסיקתו של בית-הדין הרבני הגדול (ראו: תיק בית הדין הרבני הגדול 054664065-64-2 עילם נ' עילם (לא פורסם), פסק-דין של הדיין דיכובסקי). אין בידנו לקבל את הטענה האמורה. השאלה אם תביעת-גירושין שהוגשה על-ידי אחד מבני-הזוג היא כנה והאם הכריכה בה נעשתה בכנות וכדין, אינה זהה לשאלת קיומה של עילת גירושין בין בני-הזוג. לפיכך, ההכרעה בשאלת התקיימות תנאי הכריכה – להבדיל מהכרעה בתביעת הגירושין לגופה – אינה נתונה בסמכותם הייחודית של בתי-הדין הרבניים. היא בוודאי אינה מצויה בסמכותם הבלעדית של בתי-המשפט לענייני משפחה. שתי הערכאות מוסמכות להכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה, שכן בכוחה של כל ערכאה להכריע בטענות המועלות כנגד סמכותה לדון בתביעה שבפניה (ראו: רע"א 6558/99 חבס ואח' נ' חבס, פ"ד נד (4) 337, 345; ביד"ם 3414/00 מעטוף נ' מעטוף, פ"ד נה (5) 495, 503, 505; כן ראו: תיק גירושין 050005305-21-1 אגמון נ' אגמון, פסק-דין של בית-הדין הרבני הגדול מיום 22.11.00 (לא פורסם)).

11. משאמרנו כי לשתי הערכאות - בית המשפט לענייני משפחה ובית-הדין הרבני - נתונה הסמכות לדון בטענות הנוגעות לסמכותן ולהכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה, עלינו לדון בשני מצבים העלולים להתעורר עקב כך: האחד- מצב בו טרם ניתנה הכרעה על-ידי מי מהערכאות בשאלת הסמכות לדון בחלוקת הרכוש; והשני- מצב בו אחת מן הערכאות הקדימה את חברתה, והכריעה כי היא המוסמכת לדון בסוגיה שנתבעה גם בתחומה של הערכאה האחרת.

מצב בו תלויה ועומדת בפני שתי הערכאות תביעה רכושית, וטרם ניתנה הכרעה על-ידי מי מהערכאות בשאלת

הסמכות

12. במצב בו נכרכה הסוגיה של חלוקת רכוש בין בני-זוג בתביעת-גירושין ולאחר מכן הוגשה תביעה לחלוקת רכוש בבית-המשפט לענייני משפחה, וטרם ניתנה הכרעה על-ידי אחת משתי הערכאות בשאלת הסמכות לדון בסוגיה, יהא זה נכון לומר כי מכוח עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, מסור בידי כל אחת משתי הערכאות - בית-המשפט לענייני משפחה ובית-הדין הרבני - שיקול-דעת לעכב את הדיון בתביעה שבפניה, כדי לאפשר לערכאה האחרת להכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה. ההחלטה אם להימנע מדיון ולהמתין לכך שהערכאה האחרת תכריע בשאלת התקיימות תנאי הכריכה במסגרת בירור טענות כנגד סמכותה, אם לאו, נתונה לשיקול-דעתה של כל אחת משתי הערכאות, בהתאם לנסיבותיו של כל מקרה לגופו. השיקולים יהיו מושפעים מנתונים רלוונטיים לעקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, כגון השלב בו מצוי ההליך בערכאה האחרת. כך למשל, אם אחת משתי הערכאות כבר החלה לדון בטענות כנגד סמכותה והדיון בשאלת התקיימות תנאי הכריכה מצוי בפניה בשלב מתקדם, על הערכאה האחרת לשקול אם להימנע מדיון ולהמתין להכרעת הערכאה הראשונה בעניין הסמכות. או למשל, כאשר תביעה לחלוקת רכוש הוגשה לבית-המשפט לענייני משפחה לאחר שסוגית הרכוש כבר נכרכה בתביעת הגירושין, ובית-הדין הרבני כבר החל לדון בסוגיה הרכושית בלא שהועלתה בפניו טענה כנגד סמכותו, כי אז ראוי שבית-המשפט יימנע מדיון בתביעת הרכוש המאוחרת שהוגשה בפניו; זאת, על-מנת שהתובע יעורר טענת-סמכות בפני בית-הדין הרבני, ובית-הדין הוא שיכריע בה. יש לקוות כי בתי המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים ישכילו להפעיל את שיקול-הדעת המסור בידיהם מכוח עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, על-מנת לצמצם מראש את היקף המקרים בהם עשוי להתפתח מאבק-סמכויות.

במקרה שלפנינו, הכריע בית-המשפט לענייני משפחה בשאלת התקיימות תנאי הכריכה במסגרת בקשת המשיב לדחיית תביעתה של העותרת על הסף. הדיון בעניין זה נערך בטרם נזקק בית-הדין לטענות העותרת כנגד סמכותו, ובטרם התנהל דיון בענייני הרכוש לגופם. לפיכך, יש לדחות את טענת בא-כוח המשיב כי בית-המשפט לענייני משפחה פעל בניגוד לעקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות.

מצב בו אחת מהערכאות הקדימה את חברתה והכריעה בשאלת הסמכות

13. מה הדין כאשר אחת משתי הערכאות - בית-הדין הרבני או בית-המשפט לענייני משפחה, לפי העניין - הקדימה את הערכאה האחרת, והכריעה כי היא המוסמכת לדון בסוגית הרכוש - האם על הערכאה האחרת לסגת מפני אותה הכרעה, אם לאו? שאלה זו רלוונטית לעתירה שבפנינו, שהרי בית-הדין הרבני הכריע כי בסמכותו לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, על-אף שבית-המשפט לענייני משפחה כבר נתן החלטתו כי תביעת הגירושין שהגיש המשיב אינה כנה, ולפיכך הוא המוסמך לדון בתביעת הרכוש שהגישה העותרת.

בפתח הדברים נציין כי ראוי שלא להגיע למצב בו ניתנות שתי הכרעות סותרות בשאלת הסמכות. יש בכך משום בזבז זמן שיפוטי יקר על כפל התדיינות, העלולה להוביל להכרעות סותרות. הדבר עלול לפגוע באמון הציבור במערכת המשפט, נוכח קיומן של הכרעות שיפוטיות נוגדות באותו עניין. מעל הכל, מאבדים בני-הזוג המתדיינים זמן וממון רב, ועומדים הם במצב בלתי נסבל המוביל למבוי סתום, והכל בשל כפל-דיונים בשאלה מקדמית הנוגעת לסמכות-השיפוט. מהו, איפוא, המענה הראוי כדי להימנע מהתוצאה הבעייתית המתוארת?

14. בא-כוח העותרת טען כי הפתרון למאבק-הסמכויות נעוץ בדוקטרינה של מעשה-בית-דין. במקרה שלפנינו, סבור הוא כי הכרעת בית-המשפט לענייני משפחה בדבר חוסר כנות תביעת הגירושין, היוותה השתק-פלוגתא בין בני-הזוג בהתדיינותם בפני בית-הדין הרבני. לפיכך, היה על בית-הדין להימנע מלדון בשאלת סמכותו, ולסרב להיזקק לתביעת הרכוש שנכרכה בתביעת הגירושין בפניו. טענה זו מעוררת קשיים ניכרים, נוכח ההלכה הנוהגת בשיטתנו המשפטית, לפיה הדוקטרינה של מעשה-בית-דין אינה מחייבת את בתי-הדין הדתיים (ראו: בג"צ 111/63 ג'מיל אבו-חורש נ' בית הדין השרעי לאזור עכו ואח', פ"ד יח 589, 592; ע"א 54/65 מקיטן נ' מקיטן, פ"ד יט (2) 651, 657; כן ראו: נ' זלצמן מעשה-בית-דין בהליך אזרחי (תשנ"א) 9; א' רוזן-צבי דיני המשפחה בישראל- בין קודש לחול (תשנ"ו) 36). זאת ועוד; ממילא, לפי תנאייה המהותיים של הדוקטרינה, ספק אם ממצא שעניינו קביעת סמכות-דיון, מקים השתק פלוגתא בין הצדדים המתדיינים. (ראו: נ' זלצמן מעשה-בית-דין בהליך אזרחי (תשנ"א) 10-11, 213-219; וראו גם פסק-דינו של השופט ח' כהן, שעורר שאלה אם ממצא של בית-דין רבני בדבר כנות הכריכה של עניין פלוני בתביעת הגירושין, יהווה השתק פלוגתא בין אותם צדדים, בעת דיון בשאלת הסמכות בבית-המשפט האזרחי: ע"א 866/75 שביט נ' שביט (לא פורסם) - מובא בא' שינבויים וב' דון-יחיא דיני מזונות (כרך ב, תשמ"ה) 689; א' רוזן-צבי דיני המשפחה בישראל בין קודש לחול (1996) 64, בהערת-שוליים 61).

15. עמדתו של עו"ד רוט בפנינו היתה כי כדי להימנע מדיונים מקבילים ומהכרעות סותרות בשאלה המקדימה שעניינה סמכות הדיון, יש לקבוע על סמך עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, כי "ערכאה אחת תכבד, ולא תערער ולא תהרהר אחר החלטת הערכאה האחרת". לפיכך, אם אחת משתי הערכאות הכריעה כי בסמכותה לדון בתביעה שבפניה, תימנע הערכאה האחרת מלדון בתביעה שהוגשה לה באותה הסוגיה. אף שגישתו של עו"ד רוט שובת-לב בהיותה בהירה ופשוטה ליישום, סבורני כי אין בידינו לקבלה במלואה בנוגע להכרעות שעניינן קביעת סמכות-דיון. להלן טעמיי לכך.

הלכה ידועה היא כי "מקום שערכאה אחת דנה ופסקה בתום-לבה בעניין פלוני, אין ערכאה אחרת נזקקת לתביעה חוזרת באותו העניין עצמו – תהא אשר תהא הסמכות הפורמלית" (דברי השופט ח' כהן בע"א 359/75 יהלומי הנ"ל, בעמ' 27). כדי שלא תתקיימנה הכרעות סותרות של בית-המשפט ושל בית-הדין הרבני בתביעות שהוגשו בפני שתי הערכאות באותו עניין, נקבע כי הכרעתה של הערכאה שהקדימה להחליט בעניין נשוא התביעה, היא המחייבת - כל עוד לא בוטלה או נהפכה בערעור כדיון. (ראו: ע"א 359/75 יהלומי הנ"ל, בעמ' 26-27; בד"מ 1/81 נגר הנ"ל, בעמ' 379-384, 397-400; וראו גם: ע"א 659/78 בוטניק נ' בוטניק, פ"ד לג (2) 488; בג"צ 706/80 סופר הנ"ל, בעמ' 17; בג"צ 387/85 שרעבי נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים ואח', פ"ד מ (2) 813, פסק-דינו של השופט ברך). יודגש כי בכל פסקי-הדין המאוזכרים, אשר בהם יושמה ההלכה האמורה, לא הועלתה בעת הדיון בפני הערכאה שהכריעה ראשונה בעניין נשוא התביעה, כל טענה כנגד סמכותה. לשון אחר; ההלכה לפיה החלטתה של הערכאה שהכריעה ראשונה היא המחייבת, מתייחסת למצב בו שאלת הסמכות לא היתה נתונה במחלוקת בעת הדיונים בפני אותה ערכאה. מנגד, במקרה שלפנינו, התעוררה מחלוקת מקדמית אודות סמכות-השיפוט של בית-המשפט לענייני משפחה מול בית-הדין הרבני האזורי בנוגע לחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, נוכח השאלה אם נתקיימו תנאי הכריכה. בנסיבות אלה, בהן שאלת הסמכות היתה נתונה במחלוקת, אין לקבוע באופן גורף כי החלטתה של הערכאה שהכריעה ראשונה לעניין סמכותה, תחייב בהכרח את הערכאה האחרת ותמנע ממנה להיזקק לתביעה שבפניה. עמדה על כך השופטת בן-פורת בבר"ע 315/86 רגוניס נ' רגוניס, פ"ד מ (2) 828, 829:

"האמת ניתנת להיאמר שבמקרה בו קובע בית המשפט המחוזי כי תביעת גירושין פלונית או כריכת נושא מסויים בה, אינה כנה, כי אז נוצר מצב לא רצוי של קיום שתי ערכאות נפרדות ועצמאיות הדנות במקביל באותו נושא גופו, כל אחת מבחינתה בתחום סמכותה. זו תוצאה הנראית לי כשלעצמי קשה. איני רואה כיצד ניתן לגרוס שבית הדין הרבני אינו מוסמך בסמכותו הייחודית להמשיך ולדון בתביעה - אלא אם כן יורה אחרת בית המשפט הגבוה לצדק, בעקבות קביעתו העובדתית של בית המשפט המחוזי שהתביעה לא הוגשה בכנות - וקשה גם לגרוס שתינתן הוראה לבית המשפט המחוזי, הפועל על פי ההלכה הפסוקה, להימנע מלדון באותו נושא עצמו (לאור הקביעה של חוסר הכנות)...". (וראו גם: רע"א 347/87 קפלן נ' קפלן, פ"ד מא (4) 587, 588; ע"א 22/70 זעירא נ' זעירא, פ"ד כד (1) 475, 476).

זאת ועוד; הגישה לפיה ההכרעה הראשונה בזמן לעניין הסמכות תחייב את הערכאה האחרת, עלולה להוביל לידי כך שלצד "מרוץ הסמכויות" - תופעה בעייתית כשלעצמה בשיטתנו המשפטית - יתפתח גם "מרוץ החלטות", שעניינו מועד מתן ההכרעה השיפוטית בשאלת הסמכות. "מרוץ החלטות" כאמור, עלול לגרום לתכסיסנות פסולה מצד בעלי-הדין בנוגע למועדי הדיונים בשתי הערכאות, שכן כל אחד מבני-הזוג ינסה להקדים את האחר בקבלת הכרעה לעניין הסמכות מן הערכאה בה בחר להגיש את תביעתו. מרוץ כזה, עלול גם לפגום ברמת הדיונים ובאיכות ההנמקה של ההכרעה בשאלת הסמכות, נוכח הרצון לזרז את מסירת ההחלטה בעניין. הכל יסכימו כי השלכות אלה אינן רצויות.

16. על רקע האמור, נתמקד בדיונונו במצב בו תלויות ועומדות בפני שתי הערכאות תביעות בנוגע לחלוקת רכוש בין בני-זוג. כך למשל, כאשר תחילה, נכרכה סוגית הרכוש בתביעת גירושין שהוגשה לבית-הדין הרבני, ולאחר מכן נתבעו ענייני הרכוש בפני בית-המשפט לענייני משפחה. בין בני-הזוג המתדיינים קיימת מחלוקת מיקדמית באשר לשאלת התקיימותם של תנאי הכריכה, ובאשר לשאלה מי משתי הערכאות מוסמכת לדון בסוגית הרכוש. אחת משתי הערכאות - בית-הדין הרבני או בית-המשפט לענייני משפחה - הקדימה את חברתה וקבעה כי היא המוסמכת להכריע בסוגית הרכוש שנתבעה בפניה (להלן: "הערכאה הראשונה"). מה מעמדה של החלטה זו כלפי הערכאה האחרת (להלן: "הערכאה השנייה")?

בדומה לעמדה שהביע בפנינו היועץ המשפטי לבתי הדין הרבניים, אף אני סבורה כי בסיטואציה הנדונה קיימת חשיבות רבה לעקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות. כבר נאמר בפסיקתנו כי:

"כיבוד הדדי זה אינו עניין של נימוסים תקינים והנהגה טובה בלבד, אלא חיוני הוא לקיומה של מערכת שיפוט תקינה, במיוחד בתחום המשפטי הרגיש של ענייני המעמד האישי, שבו שתי ערכאות שיפוטיות מתרוצצות בקרבה של המערכת המשפטית. כיבוד הדדי זה נובע, כדבריו של הנשיא זוסמן המנוח, 'מן הצורך למנוע התערבותו של בית-המשפט במלאכתו של בית-הדין, ולהפך, מפני תיקונו של עולם... ריצת בעלי הדין מבית-משפט למשנהו... אינה הולמת את כבודם של בתי-המשפט ולא של בתי-הדין והיא נוגדת את הסדר הציבורי' (ע"א 167/63 ג'ראח נ' ג'ראח, פ"ד יז 2617, בעמ' 2626, 2627)." (דברי השופט אלון בבד"מ 1/81 נגב הנ"ל, בעמ' 398)

לפיכך, כאשר ערכאה אחת הכריעה כי בסמכותה לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, הרי ככלל, על הערכאה השנייה לסרב להיזקק לטענות הנוגעות לסמכות-שיפוט בעניין, ועליה להימנע מדיון בתביעת הרכוש שהוגשה בפניה. זאת, על-מנת שהטענות כנגד החלטת הערכאה הראשונה בנוגע לסמכותה, תתבררנה בדרך של ביקורת ישירה - אם בהליך של ערעור ואם בהליך של עתירה, על-פי סדרי הדין הנוהגים בשיטתנו. עם זאת,

מן הטעמים שפורטו, אין לקבוע כי בהכרח הערכאה השנייה תיסוג מפני הכרעתה של הערכאה שהקדימה להחליט בשאלת הסמכות. בשל עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, אני סבורה כי רק במקרים חריגים, ובהתקיים "טעם מיוחד" שיצדיק זאת, תחליט הערכאה השנייה בשאלת סמכותה לדון בסוגיה שנתבעה בפניה, על אף שהערכאה האחרת כבר החליטה כי בסמכותה לדון באותה הסוגיה ממש. מה יהווה "טעם מיוחד" ובאילו נסיבות ניתן לקבוע "טעם מיוחד" כאמור? טול, לדוגמה, מקרה בו ענייני הרכוש נכרכו בתביעת גירושין בפני בית-הדין הרבני ולאחר מכן נתבעו בפני בית-המשפט לענייני משפחה, ואחת משתי הערכאות פסקה כי היא המוסמכת לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, בלא לנמק החלטתה ובלא שנערך דיון מקדים בשאלת התקיימותם של תנאי הכריכה טרם מתן ההכרעה. במקרה כזה, מתעורר חשש כי היה "מחטף" סמכויות, בניגוד למתחייב מן הכבוד ההדדי בין הערכאות. בנסיבות כאלה, עשוי להתקיים "טעם מיוחד" שיצדיק דיון של הערכאה השנייה בשאלת סמכותה להיזקק לתביעה הרכושית שבפניה (השוו: בג"צ 725/80 בלום נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה ואח' (לא פורסם)). מקרה אחר בו יתקיים "טעם מיוחד" כאמור, הוא כאשר ברור וגלוי על-פני הדברים, כי הכרעתה של הערכאה הראשונה לעניין סמכותה לוקה בחוסר חוקיות או בפגם חמור אחר היורד לשורש הסמכות, שבעטים הכרעתה בטלה. כך למשל, כאשר ההכרעה לעניין הסמכות ניתנה תוך חריגה ברורה מכללי הצדק הטבעי, מן הסוג המביא לבטלותה של ההכרעה. או למשל, כאשר נכרכה בתביעת גירושין סוגיה שאינה ניתנת לכריכה (כגון- תביעת ילד למזונותיו), ואף-על-פי-כן קבע בית-הדין הרבני כי בסמכותו לדון בסוגיה זו מכוח כריכתה בתביעת-הגירושין. במקרה זה, החלטתו של בית-הדין לוקה בפגם שיש בו כדי להביא לבטלותה (ראו: בר"ע 120/69 שרגאי ואח' נ' שרגאי, פ"ד כג (2) 171, 176; ע"א 404/70 עברון נ' עברון, פ"ד כה (1) 373, 377-378). רק במקרים חריגים ומצומצמים כגון אלה, מתקיים "טעם מיוחד" המצדיק כי הערכאה השנייה תיזקק לטענות הנוגעות לסמכותה לדון בתביעה שבפניה, על-אף קיומה של הכרעה סותרת בנוגע לסמכות (השוו: בד"מ 1/81 נגר הנ"ל, בעמ' 400; ע"א 680/84 שני נ' שני, פ"ד לט (2) 444, 447).

ודוק, העובדה כי הערכאה השנייה סבורה כי הכרעתה של הערכאה הראשונה בעניין הסמכות שגויה, אין בה כשלעצמה, כדי להוות "טעם מיוחד" להיזקק לשאלת הסמכות באותה סוגיה. כידוע, בית-הדין הרבני ובית-המשפט לענייני משפחה אינם יושבים כערכאות ערעור זה על הכרעותיו של זה (ראו: בד"מ 1/81 נגר הנ"ל, בעמ' 398-400). לפיכך, אין די בכך שהערכאה השנייה סבורה כי נימוקיה של הערכאה הראשונה לעניין הסמכות אינם משכנעים, על-מנת שתיזקק אף היא לשאלת הסמכות באותו עניין. שאם לא נאמר כן, יאבד מכוחו עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, על-אף התפקיד המרכזי שראוי כי ימלא ביחסים שבין בתי הדין הרבניים ובתי-המשפט לענייני משפחה.

17. בסיום הדברים אעיר, כי "מרוץ הסמכויות" והבעייתיות הנובעת מהגשת תביעות סותרות באותה סוגיה לבית-הדין הרבני ולבית-המשפט האזרחי, היו חלק משיטתנו המשפטית מראשיתה. אך דומה, כי

הקמתם של בתי-המשפט לענייני משפחה העצימה את החשש למרוץ בין שתי הערכאות, שהתמחותן השיפוטית היא הכרעה בסכסוכים בין בני-זוג וסכסוכים בתוך המשפחה, כל אחת בשיטתה. נראה כי במצב הנוכחי גוברת הנטייה של כל אחת מן הערכאות - בית-הדין הרבני ובית-המשפט לענייני משפחה, לפי העניין - לעמוד על סמכותה בלא לכבד את הערכאה האחרת. אין צורך להרחיב באשר לחסרונותיה של דרך זו. היא מובילה לבזבוז זמן שיפוטי יקר בגין דיונים סותרים בשאלת הסמכות, ולפגיעה באמון הציבור במערכת השיפוטית בגין קיומן של הכרעות סותרות. בני-הזוג המתדיינים משקיעים אף הם זמן וממון רב בגין התדיינויות מקבילות, ועניינם נפגע. אין לנו אלא להביע תקווה כי אמות-המידה שקבענו, יתרמו להנהגת עקרון הכיבוד ההדדי בין הערכאות, כך שיתמעטו ככל הניתן תופעות של כפל דיונים ותוצאות סותרות.

מן הכלל אל הפרט

18. בעניין שלפנינו, הקדים המשיב וכרך את סוגית הרכוש בתביעת הגירושין שהגיש לבית-הדין הרבני, עוד בטרם הגישה העותרת את תביעתה לחלוקת רכוש בבית-המשפט לענייני משפחה. בישיבה הראשונה שהתקיימה בפני בית-הדין הרבני האזורי, עוררה העותרת טענה כנגד סמכותו של בית-הדין לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, אולם באותו שלב טרם נדונה שאלת הסמכות בפני בית-הדין (פרוטוקול הדיון מיום 9.11.98). הישיבה הבאה בפני בית-הדין הרבני נערכה ביום 5.10.99, זמן קצר לאחר שבית-המשפט לענייני משפחה נתן החלטתו לפיה תביעת הגירושין שהגיש המשיב אינה כנה. טענת העותרת בפני בית-הדין הרבני האזורי היתה כי בהתחשב בהחלטתו האמורה של בית-המשפט לענייני משפחה, על בית-הדין להימנע מלדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, באשר לא התקיימו תנאי הכריכה. מהחלטת בית-הדין הרבני האזורי עולה כי התייחס להכרעתו של בית-המשפט לענייני משפחה בעניין הסמכות ולטעמיה. עם זאת, סבר כי טעמיו של בית-המשפט לענייני משפחה שגויים. לפיכך, ראה בית-הדין הרבני לדון בעצמו בשאלת התקיימות תנאי הכריכה, והכריע כי הוא המוסמך לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג.

בהתחשב בכך שבית-המשפט לענייני משפחה הכריע ראשון כי בסמכותו לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג, הרי לשיטתנו נדרש "טעם מיוחד" כדי שבית-הדין ייזקק לשאלת סמכותו לדון באותה הסוגיה. טעם כזה לא נמצא במקרה שלפנינו. מן הטעמים שהובאו לעיל, עמדת בית-הדין הרבני האזורי לפיה נימוקיו של בית-המשפט לענייני משפחה שגויים, אין בה, כשלעצמה, כדי להוות "טעם מיוחד" המצדיק דיון של בית-הדין הרבני בשאלת סמכותו באותו העניין. בהעדר "טעם מיוחד" כאמור, היה על בית-הדין הרבני להימנע מדיון בשאלת הסמכות, ולכבד את הכרעת בית-המשפט לענייני משפחה כי תנאי הכריכה לא התקיימו וכי הסמכות לדון בחלוקת הרכוש בין בני-הזוג היא בידי בית-המשפט. בפני המשיב היתה פתוחה הדרך לתקוף את הכרעת בית-המשפט לענייני משפחה בנוגע לסמכותו, בדרכי הערעור המתאימות.

למעלה מן הנדרש, נוסף עוד לגופם של דברים, כי החלטת בית-המשפט לענייני משפחה, אושרה בערעור על-ידי בית-המשפט המחוזי. עיון בפרוטוקול הדיון מיום 5.5.99 בפני בית-המשפט לענייני משפחה מלמד, כי כאשר נשאל המשיב בחקירה נגדית האם ייתן גט לעותרת במידה וייקבע כי מגיע לה חלק ברכוש, ענה: "על זה לא חשבתי" וכן "כשבית המשפט מבקש ממני תשובה, אני אומר שאני לא יכול להחליט כ"כ מהר". טענתו של המשיב כי לא הבין את אשר נשאל בחקירה הנגדית תמוהה, באשר המשיב עלה לארץ לפני כ- 30 שנה, בשנת 1972. מנוסח תשובותיו עולה כי הבין את השאלה שהוצגה לו. הוא אף נמנע מלבקש הבהרות לגביה, כפי שעשה לגבי שאלה אחרת שהוצגה בפניו במהלך החקירה הנגדית (פרוטוקול הדיון מיום 5.5.99, בעמ' 3). בהתחשב בכך, צדק בית-המשפט לענייני משפחה בקביעתו כי המשיב קשר את מתן הגט בהשגת הסדר רכושי עם העותרת. על-כל-פנים, מדובר בממצא עובדתי, ואין לומר כי בית-המשפט לענייני משפחה לא היה רשאי לקובעו על-פי התרשמותו מן העדות שניתנה בפניו. זאת ועוד; מפסק-דינו של הדיין דיכובסקי עולה כי בדיון בפני בית-הדין הרבני הגדול, התנה המשיב את מתן הגט בעריכת בדיקת אבהות לילד. כך עולה גם מהנמקתו של הדיין נדב בבית-הדין הרבני הגדול (אשר לעניין המסקנה המתבקשת מכך, חלק על דעת המיעוט של הדיין דיכובסקי). הצבת התנאים למתן הגט מלמדת, כי לא היה בדעתו של המשיב ליתן גט לעותרת, עד אשר תסכים לזיתורים בהם היה מעונין. בהתחשב בכך, תביעת הגירושין שהגיש המשיב לבית-הדין הרבני לא היתה כנה (השוו: מ' שאוה "על 'כרוך' ועל 'כנות' - הייפסק 'מרוץ הסמכויות' בענייני מזונות בין בית-המשפט המחוזי לבין בית הדין הרבני?" עיוני משפט ב (תשל"ב) 719, 729-730).

מסירת הגט לעותרת ביום 20.12.00, אין בה כדי לשנות ממסקנתנו האמורה, באשר בחינת כנותה של תביעת הגירושין מתייחסת ליום הגשת התביעה. אמנם, בתביעת הגירושין שהגיש המשיב לבית-הדין הרבני האזורי וכן בדיון הראשון שהתקיים בפני בית-הדין, ביקש המשיב להתגרש מהעותרת. אלא שבכך אין כדי לסתור מן העובדה כי באותו שלב, התנה המשיב את מתן הגט בעריכת זיתורים מצד העותרת, כפי שעלה מדבריו הן בפני בית-המשפט לענייני משפחה והן בפני בית-הדין הרבני הגדול. נוכח העדר כנותה של תביעת הגירושין, המסקנה המתבקשת היא כי לא היה בכריכת הרכוש כדי להקנות סמכות ייחודית לבית-הדין כאמור סעיף 3 לחוק. אשר על כן, היה בית-המשפט לענייני משפחה מוסמך לדון בתביעת הרכוש שהגישה בפניו העותרת.

נוכח המסקנה בדבר העדר הכנות בתביעת הגירושין, איננו רואים לדון בשאלת התקיימותם של שאר תנאי הכריכה ובטענות הצדדים בנוגע לכך. כן התייתר הצורך להכריע בטענת העותרת בדבר הסכמה מכלל של המשיב לסמכותו של בית-המשפט לענייני משפחה.

בסיום הדברים, יוער כי בתגובתו לעתירה, טען בא-כוח המשיב, בשפה רפה, כי על הדין בעתירה להתקיים בפני בית-דין מיוחד לפי סימן 55 לדבר המלך במועצה, 1922. למותר לציין כי לא זו הדרך להעלאת בקשה לדין בפני בית-דין מיוחד (ראו: תקנות 392-393 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984). מכל מקום, על-פי אמות-המידה שנקבעו בפסיקה, דין הבקשה - אף לו הוגשה כדין - היה להידחות (ראו: ביד"מ 3414/00 מעטוף הנ"ל; ביד"מ 8377/01 ראם נ' ראם, (טרם פורסם)).

אשר על כן, ומן הטעמים שפורטו, ראינו להפוך את הצו על תנאי למוחלט.

ש ו פ ט ת

השופטת ד' דורנר:

אני מסכימה לעיקר פסק-דינה של חברתי, השופטת דורית ביניש.

כמוה אף אני סבורה, כי הגם שלערכאה שיפוטית הסמכות להכריע בטענות המועלות כנגד סמכותה לדון בתביעה שבפניה, הרי שעקרון הכיבוד ההדדי מחייב שמקום בו הכריעה הערכאה האחת כי נתונה לה הסמכות, תימנע הערכאה השניה מלדון בתביעה.

ואולם, השופטת ביניש סבורה כי יוצאים מכלל זה מקרים חריגים, כגון מקרה בו הכרעתה של הערכאה הראשונה איננה מנומקת והתקבלה מבלי שנערך דיון מקדים בשאלת הסמכות טרם שניתנה ההכרעה, או מקרה בו הכרעתה של הערכאה הראשונה בעניין הסמכות לוקה בחוסר חוקיות או בפגם חמור אחר היורד לשורש הסמכות. במקרים אלה, לדעתה, מתקיים "טעם מיוחד" המצדיק כי הערכאה השניה תדון ותכריע בשאלת סמכותה לדון בסוגיה שהובאה בפניה, על-אף שהערכאה האחרת כבר החליטה שבסמכותה לדון באותה סוגיה.

דעתי היא, כי אף במקרים חריגים אלו, עלולה להתקבל תוצאה קשה של מתן הכרעות סותרות באותו עניין, אשר תגרום לבזבוז זמן שיפוטי, ולפגיעה באמון הציבור בכלל ובעלי-הדין בפרט במערכת בתי-המשפט. על-כן סבורה אני, כי ראוי הוא, כעניין של מדיניות משפטית, שהערכאה השניה לא תדון בסוגיה שבפניה אלא תסתפק, בעת

הצורך, במתן צווים זמניים, ותפנה את בעלי-הדין לבג"ץ על-מנת שיכריע הוא בשאלה זו.

ש ו פ ט ת

השופטת ט' שטרסברג-כהן:

עמדתה של חברתי השופטת דורנר שובה את הלב ולכאורה מְסַפֶּקת פתרון חד ואלגנטי לסוגיית מרוץ הסמכויות בין בתי הדין הרבניים לבתי המשפט האזרחיים בענייני רכוש של בני זוג. אולם, בחינה מעמיקה יותר של הנושא ברוח פסק-דינה של חברתי השופטת ביניש, מעלה כי הפתרון האמור כרוך בקשיים לא מעטים.

בעיית מרוץ הסמכויות היא בעיה מוכרת ומורכבת. יש לתת את הדעת לכך שהסמכות האמורה נתונה לבית הדין הרבני רק בהסכמה או אם היתה כריכה כנה של נושא הרכוש בתביעת הגירושין ואילו סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה בנושא זה היא ללא סייג וללא תנאי. פתרון לפיו כל פורום המחליט ראשון כי בידו הסמכות לדון בענייני רכוש של בני זוג, קונה לעצמו סמכות כזו, יביא למרוץ בזמן הן בהגשת תביעות הכורכות את עניין הרכוש בתביעת הגירושין והן במתן ההחלטה בנושא הכריכה. ברוב המקרים, למורת רוחה של האישה וכניגוד לרצונה, הבעל הוא זה הכורך את ענייני הרכוש בתביעה לגירושין בבית הדין הרבני, בסוּבְרוּ שעל ידי כך הוא קונה לעצמו יתרונות דיוניים ומהותיים בהכרעה בשאלות הרכושיות.

הפניית בעלי הדין לבג"ץ, כרוכה אף היא בבעיות לא פשוטות. יש לזכור את קהל המתדיינים, שבמרבית המקרים אינו מצוייד במשאבים לנהל מערכה בכל הערכאות. המקרים הבאים בפנינו בנושאים אלה מועטים הם ביותר לעומת היקף המקרים הנדונים בערכאות האחרות. זאת ועוד, בדרך כלל משניתנת החלטה בבית הדין הרבני שלפי הטענה חורגת מסמכות או פוגעת בעיקרי הצדק הטבעי, מדיניותו של בית משפט זה היא להפנות את הצדדים לערכאות גבוהות יותר בתוך המערכות הרלבנטיות – שתי המערכות: האזרחית והרבנית - ורק לאחר מיצוי ההליכים שם, לפנות לבג"ץ. מדיניות זו המוצדקת כשלעצמה, הופכת את דרכם של המתדיינים, בדרך כלל של האישה, לקשה וארוכה בנושא שהוא בנפשם.

יתרה מכך, לא כל הערכאות למיניהן תהינה מוכנות להוציא צו מניעה המפסיק את דיוניהן עד להכרעה בבג"ץ. קיימת אפשרות כי בית הדין הרבני שהחליט כי שאלת הרכוש היא בסמכותו, ימשיך לנהל את הדיונים בענייני הרכוש ואין בכוחו של בית המשפט לענייני משפחה להוציא צו המונע זאת.

לסיום דברי אומר כי ככלל, ראוי הוא ששתי המערכות השיפוטיות בתי הדין הרבניים ובתי המשפט הרבניים ובתי המשפט האזרחיות תנהגנה כבוד זו כלפי זו ותכבדנה זו את החלטותיה של זו. עם זאת נראה לי, כי לאור הקשיים הכרוכים בקביעת כלל לפיו "כל הקודם זוכה" וכל המחליט ראשון בידו הסמכות לדון על פי החלטתו אלא אם כן יקבע בג"ץ אחרת, הוא כלל גורף מדי וראוי להחריגו בחריגים מסוימים כפי שעשתה חברתי השופטת ביניש.

לפיכך, מצטרפת אני לפסק דינה של השופטת ביניש.

ש ו פ ט ת

לפיכך, הוחלט על הפיכת הצו על-תנאי למוחלט.

ניתן היום, כ"ד בשבט התשס"ג (27.1.2003).

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט ת

ש ו פ ט ת